

Zlata parmena

Čebelar in sadjar z Rake Martin Humeck

(1870 – 1943)

Njegovo življenje in delo, kot ga je opisal
njegov najmlajši sin Miloš

Škofja Loka
1998

Valentin Vodnik

*Kranjc, tvoja zemlja je zdrava,
za pridne nje lega najprava,
polje, vinograd,
gora, morje,
ruda, kupčija
tebe rede.*

*Za uk si prebrisane glave,
pa čedne in trdne postave;
išče te sreča,
um ti je dan,
našel jo boš,
ak nisi zaspan.*

*Glej stvarnica vse ti ponudi,
le jemat od nje ne zamudi;
lenega čaka
strgan rokav,
palca beraška,
prazen bokal.*

Sadjar in čebelar Martin Humek

Družinska slika

1 Martin Humek, 2 njegova žena in 3 sin Miloš Humek – avtor tega zapisa

Če bi me moj oče zasačil s peresom v roki, ko se pripravljam k opisovanju njegovega življenja in dela, bi me grdo pogledal rekoč: »Pusti to! Naj o meni pišejo drugi!« in bi mi iztrgal pero iz rok. To se seveda ne bo zgodilo, saj je že 55 let mrtev. Tudi onih »drugih« ni več. Edini živeči strokovnjak, ki ga je še poznal in sodeloval z njim, je prof. France Adamič, profesor Biološke fakultete v pokoju. On je bil tudi tisti, ki je ob Humekovi stoletnici rojstva 1970 preskrbel, da je krška občina vzdala v njegovo rojstno hišo spominsko ploščo in je uredil v osnovni šoli na Raki razstavo o njem.

Tudi meni se iztekajo ure in moram kar pohiteti, če hočem opraviti še to delo. Pa tudi popolno ne bo. Bil sem najmlajši v družini in še veliko od doma, zato je šlo mnogo dogodkov mimo mene. K sreči je vse, kar je Martin Humek napisal in kar se je o njem pisalo, ohranjeno, zato bo njegovo dejavnost lažje prikazati.

Sprašujem se, ali ima to pisanje sploh kak smisel. A zdi se mi le toliko pomemben človek za slovensko narodno gospodarstvo, da je vredno kolikor je še mogoče, orisati njegovo življenje in delo. To delce bo imelo dva dela: opis Martina Humeka kot človeka in zapis o njegovem delovanju pri pospeševanju čebelarstva, sadjarstva in vrtnarstva na Slovenskem.

Pisati o svojem očetu ni lahko. Vedno si v nevarnosti, da si premalo poučen, da napačno presojaš in delaš krivico, ali pa, kar se največkrat zgodi, da vse prelepo in predobro prikazuješ. Potrudil se bom gledati nanj čim bolj nepristransko, pri opisu njegovega dela pa upoštevati predvsem to, kar so o njem napisali drugi.

Pri tem je treba imeti sleherni trenutek pred očmi, da se je rodil pred 128 leti, da je preživel mladost še v 19. stoletju! Vsi vemo, da se je svet v zadnjih sto letih neizrečeno spremenil. Posebno tehnični razvoj je tako hiter, da mu celo mlajši od mene težko sledijo. Martin Humek je živel in deloval v popolnoma drugačnih razmerah in imel opraviti s popolnoma drugačno miselnostjo. Dve tretjini svojega življenja je preživel v avstroogrski monarhiji, ostanek v prvi, Karadžordževići Jugoslaviji, umrl pa v II. svetovni vojni. Treba bo opisati, kaj je bilo za slovensko čebelarstvo in sadjarstvo koristno **takrat**, v **tistih** razmerah pred 90 leti. Na marsikatero strokovno vprašanje gledamo danes drugače, Slovenija je poplavljen s knjigami o teh panogah, prevodi tujih pisateljev se kopičijo na policah. A če se bomo skušali vživeti v Humekov čas, bomo videli, da je oral ledino, sam samcat; šele v drugi polovici življenja mu je pomagalo Sadjarsko in vrtnarsko društvo, ki ga pa tudi ni več. Če smo čisto odkriti: marsikaj, kar je učil, še sedaj velja ali pa celo začenja spet veljati.

Č l o v e k

»Naš papa« – tako smo mu rekli otroci in tako ga bom tudi jaz poimenoval v tem pisanju – se je rodil 13. januarja 1870 v malem zaselku Gradišče pri Raki, ki je večja vas na Dolenjskem gričevju, 25 km od Novega mesta in 12 km od Krškega. Naj samo mimogrede omenim, da je imel slovenski pisatelj Ivan Tavčar Rako za »najlepšo slovensko vas«. Kako to? Njegov brat je bil nekaj časa župnik na Raki in mladi Ivan je verjetno hodil k njemu na počitnice, pa je lahko spoznal lepoto tega kraja. Vas ima res izredno lego: leži na vzpetini nad Krškim poljem, razgled sega vse do Gorjancev in na drugo stran do hribovja onstran Save. Sredi vasi se dviga mogočna cerkev z dvema veličastnima zvonikoma. Popotnik iz Novega mesta jo zagleda že od daleč. Kamor seže pogled po okoliških hribih – sam vinograd. Tu je doma pravi cviček. Bele zidanice se bleščijo med polji in vinogradi, še pred 40 leti so se tod oglašali v jutranjem mraku mlatiči in se je razlegalo vriskanje obiralcev grozdja. Še danes najdete tu vsaj nekaj miru v neskaljeni naravi.

In ta mehka, zasanjana pokrajina, je rodila Martina Humeka, najstarejšega sina tudi Martina, ki se je priženil k Urškotovim v Gradišče, izhajal pa je iz Velike Dóline na Krškem polju ob hrvaški meji. Martin Humek starejši je bil kočijaž na gradu Mokrice, Uršula Urško pa prav tam kuharica. Poročila sta se in se preselila v Gradišče, od koder je bila Uršula najbrž doma.

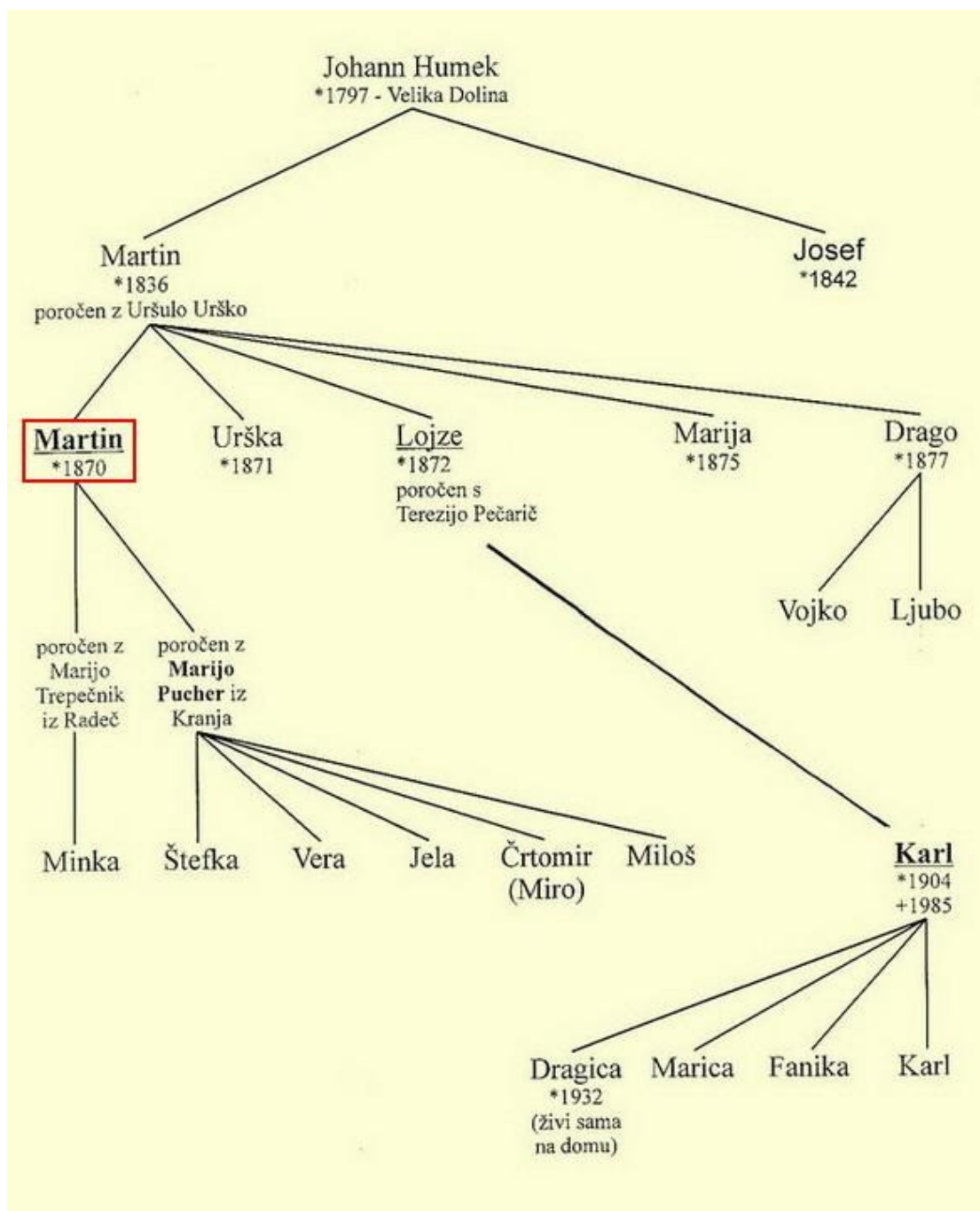
Za lažji pregled papanovega rodu glej odlomek iz rodovnika.

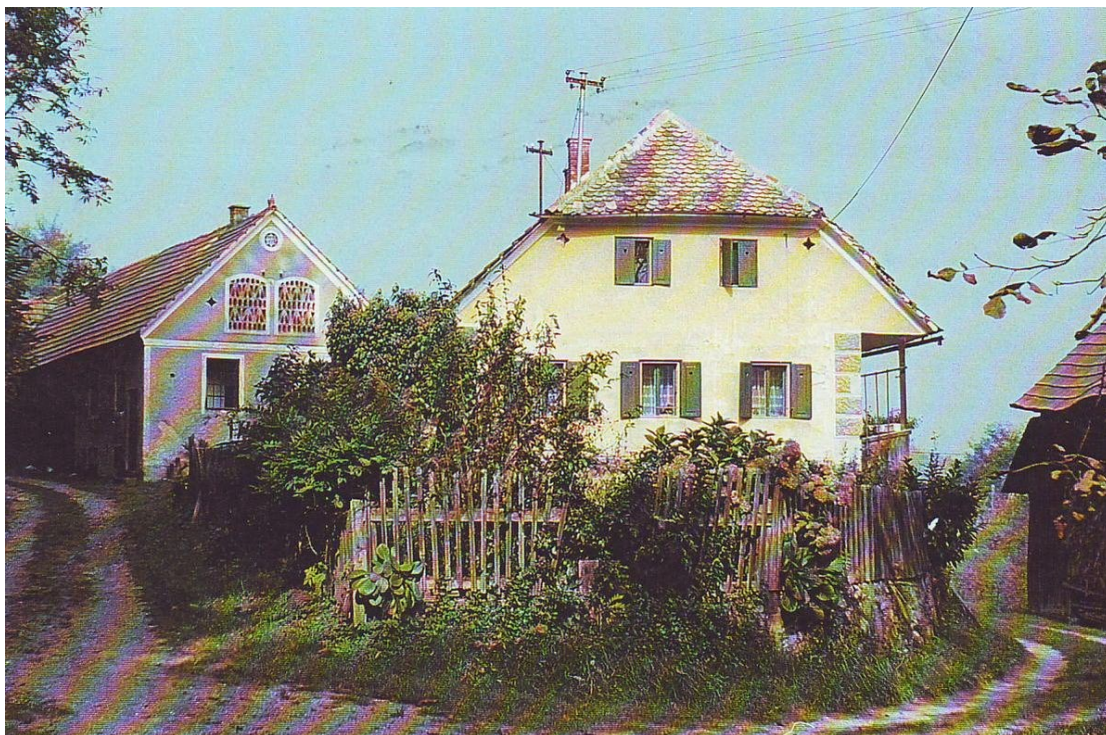
Otroška leta so mu tekla v tej mehko zaobljeni pokrajini. Zemlja je tod bolj divja, peščena, ne preveč rodovitna, trda za obdelovanje, a kot nalašč za trto. Gotovo je moral fantič že v rani mladosti poprijeti za kako delo. Že od mladih nog je bil v tesnem stiku z naravo. Osnovna šola na Raki mu je verjetno še poglobila ljubezen do zemlje. Kaj ga je pripravilo do tega, da je šel po osnovni šoli »v šole«, ne vemo. Na gruntu je ostal srednji brat Lojze; tudi najmlajši brat Dragotin se je podal v svet.

Najbližja gimnazija je bila v Novem mestu. Tu je opravil štiri razrede. Spet bi bilo zanimivo vedeti, zakaj je opustil gimnazijski študij in se vpisal na ljubljansko učiteljsišče. Ga je mamilo pedagoško delo, vzgoja in pouk mladeži? Kdo bi vedel. Sam ni o tem nikoli pregovoril.

Po končanem učiteljsišču 1890 je dobil prvo zaposlitev na osnovni šoli v domačem kraju, kjer je ostal dve leti. Potem je učiteljeval tri leta v osnovni šoli v Radečah pri Zidanem mostu.

Rodovnik družine Humek

Humekovina v Gradišču danes

Tu je srečal Marijo Trepečnik in se s komaj 19 letno poročil. A usoda se je kruto poigrala z njim: po komaj dveh letih mu žena umre in zapusti enoletnega otroka, hčerko Minko. Ko sva s papanom čez mnogo, mnogo let kolesarila na njegov dom na Rako, sva se mimogrede ustavila na radeškem pokopališču. Pokazal mi je grob in rekel: »Tu je pokopana Minkina mama.« Nič drugega.

Verjetno je sam želel iz Radeč, ki so ga spominjale na žalostno usodo. Jeseni 1895 je bil imenovan za nadučitelja (danes bi rekli ravnatelja) na osnovni šoli v Boh. Bistrici. Že na prejšnjih šolah je kazal izredno zanimanje za šolski vrt, drevesnice in čebele in skušal izboljšati stanje. V Boh. Bistrici pa je zagrabil v polno, prenovil šolsko poslopje, uredil šolski vrt in postavil v njem čebeljak.

Tu se moram dotakniti drugega poglavja v njegovem zasebnem življenju. Spoznal je poštno uslužbenko Marijo Pucher iz Kranja, ki je takrat službovala v Železnikih. Kako sta se spoznala, ne vem. Tudi moje sestre niso o tem govorile.

Ohranila pa se je polovica pisemca, ki ga je skoro točno pred 100 leti (1899) pisal »gospodici Mariji Pucher« v Železnike. Kje se je zgubila druga polovica pisma, ne vem. Zanimiv je način izražanja snubca do svoje izvoljenke, zato naj navedem začetek pisma:

*»Zvezda jasna!
Dnij prihodnih ti vodnica,
upanje ti mojega življenja!
Hiti ljuba biti mi družica,
le s teboj zasije zlata zora
sreče meni neskajjeno!*

Dragi mi biser!

Pismo Tvoje ljubeznivo razveselilo me je kakor ponavadi, a to pot pa še veliko bolj!« In v tem smislu naprej. Pozna se, da je bilo to napisano pred 100 leti! Romantika, sentimentalnost, boste rekli. Mogoče res, a to se mi ne zdi nič slabega. Kje sta se poročila, ne vem, zelo verjetno v Kranju, rojstnem kraju nevestinem, ali pa mogoče na Brezjah.

V Boh. Bistrici so se jima rodili štirje otroci. Le jaz, zadnji, sem zagledal luč sveta v Ljubljani.

V vasi kot je bila Boh. Bistrica pred 100 leti, ni bilo kaj prida družabnega življenja. Edini razumniki so v kraju bili tedaj župnik in kaplan, zdravnik in učitelj. Slučajno vem celo za imena teh ljudi, ki so v papanovem času delovali daleč od razgibanega sveta: župnik je bil neki

Osnovna šola na Raki, prvo papanovo službeno mesto

Ažman, pust in mrk človek. Za kaplana je prav tega leta prišel novomašnik, poznejši pisatelj Franc Saleški Finžgar; ljudi je zdravil Čeh Vacek, učiteljeval pa je moj oče. Kaj naj bi počeli ob zimskih večerih drugega, kot da so tarokirali? Župnik Ažman je bil proti kartam in se ni udeleževal teh družabnih večerov, ostali trije pa so vneto tarokirali pozno v noč. Še sedaj hranim velike tarok karte, s katerimi so igrali. Tako se je spletlo med Finžgarjem in našim papanom tesno prijateljstvo, ki je trajalo do smrti.

Omenjeni možje so uživali v vasi velik ugled. In se je zgodilo, da so leta 1906 odprli bohinjki predor in železnico proti Gorici. Znameniti predor je odprl sam avstrijski prestolonaslednik nadvojvoda Ferdinand. Treba bi ga bilo pozdraviti in mu izročiti šopek. Kateri od vaških deklic naj bi pripadla ta čast? Zdravnik Vacek je bil menda brez otrok, župnik in kaplan tudi, ostal je samo učitelj. In tako je nanese, da je moja sestra Štefka kot 6 letno dekletce prestolonasledniku izročila šopek.

Martin Humek
okoli leta 1900

Marija Pucher
v približno istem času

Minilo je 15 let papanovega življenja v Boh. Bistrici. Leta 1910 ga je Kranjski deželni šolski svet poklical v Ljubljano kot deželnega sadjarskega učitelja (beseda kranjski nima nobene zveze z mestom Kranj. Avstrija je bila razdeljena prvotno v vojvodine, pozneje pa v dežele (das Land), tako na Kranjsko, Štajersko in Koroško). Najprej se je nastanil s svojo številno družino nekje na Gosposki ulici, a je kmalu šel na svoje. Manjkalo mu je vrta, sadno drevje in čebele. Na Linhartovi ulici si je zgradil (ali kupil) precej veliko hišo z velikanskim vrtom. Imenoval jo je Pomona po rimski boginji sadja in cvetja. Iz gole neobdelane zemlje je ustvaril cvetoč vrt in sadovnjak.

Kolikor jaz vem, papa ni nikoli služil vojske niti ni bil mobiliziran v I. svetovni vojni. Najbrž je imel tako službo, ki ni dopuščala prekinitve. Časi med I. svetovno vojno in še posebno ob razpadu monarhije so bili hudi. Poraženi vojaki so se vračali v svoje domovine razcapani in lačni. Ropi niso bili nobena redkost. Stara država je propadla, nova še ni prav zaživela. Grozila je lakota. Pri nas so takrat redili kokoši in celo prašiča. Papa je imel na deželi že dosti znancev, pa je prinesel domov tu in tam kak kilogram moke ali masti.

Seveda je imel v Linhartovi ulici velik čebelnjak. S čebelami so bile takrat velike skrbi: treba jih je bilo voziti na pašo daleč na Hrvaško.

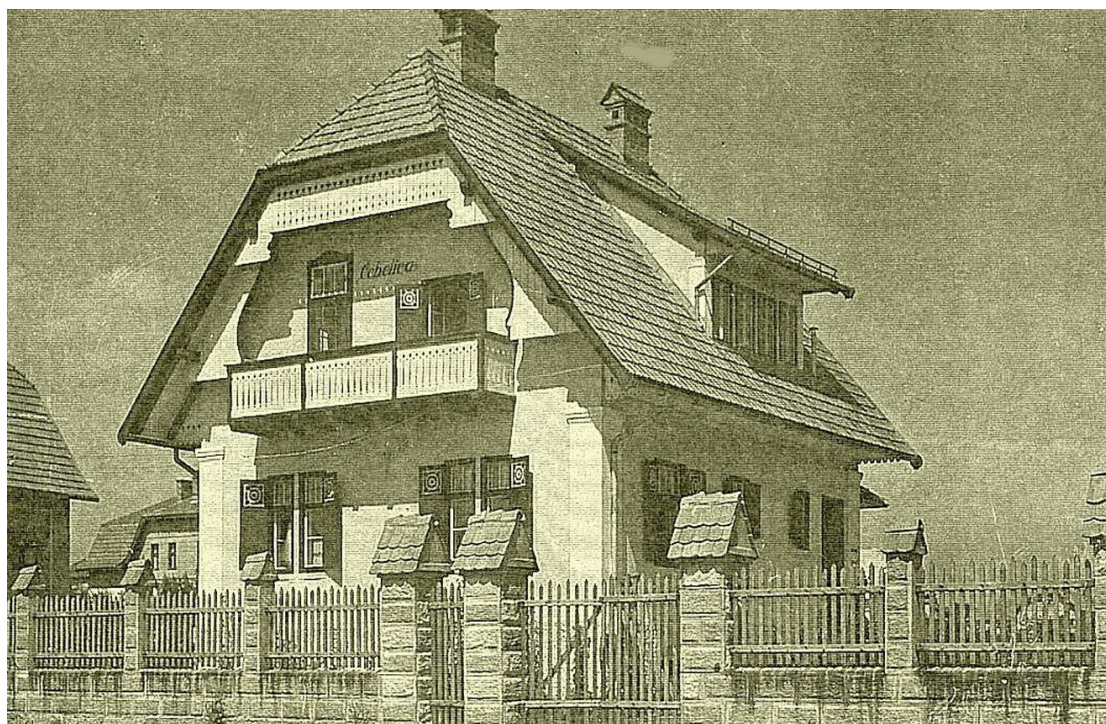

Edina fotografija s celotno Humekovo družino okoli l. 1920

Ker se o čebelarstvih tovarnjakih takrat ni nikomur niti sanjalo, je preostala samo železnica ali konjska vprega. Težko je bilo spraviti kar se da hitro na desetine panjev na pašo, npr. v Delnice čez Novo mesto in Karlovac. Te čebelarske skrbi so stale papana mnogo telesnih in tudi duševnih moči. Uvidel je, da ne bo zmožel vsega, kar mu je nalagala služba v sadjarstvu. Nečemu se bo moral odpovedati.

Z leti je postala hiša na Linhartovi cesti prevelika in nerodna (nešteto stopnic z vrta do ceste). Papa si je zaželel manjše, udobnejše in ličnejše hiše kje v miru na robu mesta. Kje drugje naj bi bilo to kot na prav takrat nastajajočem Mirju? Langusova ulica je šele nastajala, tja do Gradaščice so se razprostirali travniki in gmajna. Leta 1922 je zgradil hišo, ki bi ji lahko rekli vila, z značilnim imenom Čbelica. Spet je bilo treba začeti znova in iz popolnoma divje zemlje ustvariti zgleden vrt.

V teh letih se je začela pri papanu pojavljati bolezen, ki ji nihče ni vedel imena ali pa jo celo znal pozdraviti. Obredel je zdravnike v Ljubljani, Rogaški Slatini, šel je iskat zdravja celo v Švico k znamenitemu internistu dr. Zeileisu. Zaman. Bolečine v želodcu, predvsem pa močna zgaga, ki ga je včasih hotela zadušiti. Kaj je popil sode bikarbone, da bi pogasil neznosni pritisk kisline! Če se je kam odpravljal, je vzel s seboj v kos papirja zavite jabolčne krhle.

Čbelica na Langusovi ulici

Petnajst let je nosil s seboj to bolezen, čeprav ni nastopala vedno enako močno. Spominjam se noči v Čebelici, ko je zdravnik stopivši iz bolnikove sobe, rekel zbrani družini: »Bodite pripravljeni na najhujše.« A njegova trdna kmetijska narava je zmagala, spet je okreval in se poprijel vsakdanjega dela. Ni pa bilo čudno, da je bil večkrat nerazpoložen, nervozen, kratka siten. Posebno so ga zdelovali neprestani obiski vedoželjnih sadjarjev, ki so ga hodili spraševati in iskat nasvete, mu prinašali sadje, ki mu niso vedeli imena in tako naprej. Pod silo razmer je prodal poslednji čebelji panj in opustil vsako čebelarsko delovanje. Najbrž se mu je ob tem trgalo srce, a ni šlo drugače. Odločil se je za sadjarstvo.

Pod vplivom naše mame je prodal tudi Čebelico in le pet minut stran ob Groharjevi cesti zgradil tretjo hišo, enonadstropno, leseno, kar je bilo takrat za Ljubljano nekaj posebnega. Rekel je: »V leseni sem se rodil in v leseni bi rad umrl.« In zgodilo se je tako. Leta 1933 smo se preselili v novo domovanje. Sodedov je bilo še malo, vrt pa sama ilovica. Navozil je cele vozove tobačnega prahu in drugih snovi, ki naj bi izboljšale zemljo. Trajalo je kar precej časa, da je okoli hiše vzklil nov, lep urejen vrt z mnogo sadnega drevja. Vedno je nekaj poizkušal, opazoval in čakal na rezultate. Bolezen pa ni popustila. Končno so v Zagrebu pogruntali, da ima čir na dvanajsterniku. Leta 1934 se mu je ta predrl in začel je močno krvaveti. Bil je na robu smrti. Hišni zdravnik dr. Anton Breclj je pritegnil k posvetovanju še znanega ljubljanskega internista dr. Hausa. Ugotovila sta, da lahko samo takojšnja transfuzija krvi papanu reši življenje. Izvršili so mu jo v tedanjem Leonišču. Več dni je ležal v negotovosti, potem pa se mu je obrnilo na bolje. Ozdravel je in sicer popolnoma. Nikdar več ni občutil nobenih težav v prebavilih ali zgage, jedel je lahko vse od kraja.

Zaradi velike izgube krvi pa je zelo oslabil. Zdravniki so mu svetovali bivanje na višinskem zraku. Na Bledu je imel dobrega prijatelja sadjarja ing. Rusa, ki je kot gozdar nadzoroval velikanske poključke gozdove. Ta mu je svetoval Poključko in tudi preskrbel za zasilno prebivališče. Z mamo sta prebila gori dva meseca in papa se je čudovito popravil. In kaj se je zgodilo? Z mamo sta sklenila postaviti nasproti Športhotela hišico, kjer bi lahko papa vsako leto preživel nekaj mesecev na višinskem zraku. Načrt za kočjo je naredil Minkin mož Karl Sovre, ki je bil takrat ravnatelj meščanske šole v Škofji Loki. Tudi ime je dal hišici: Poključka bajta. Poleti 1935 je bil kočja nared in papa se je z družino vselil. V tem okolju se je ves pomladil. Kar naprej je nekaj brkljal po hiši in okolici, napeljal vodo, sekal drva, zadaj za hišo uredil majhen »gartlc« za solato in peteršilj, ker kaj drugega na tej višini itak ne bi uspevalo.

Poseben spis bi bil potreben, če bi hotel popisati čase, ki smo jih prebili na Poključki, poleti ali pozimi. Papa je šel vedno nekaj dni pred

nami na Goreljek, da je vse pripravil. Tudi pozimi je bil z nami. Že skoro 70 leten se je na Štefkino prigovarjanje spravil na smučke (kratke in široke) in se zapeljal po hribcu pred hišo. Odložil je vse dolžnosti in končno užival mir. Ne mislite, da ni bilo obiskov! Redek dan je minil brez njih. Knjiga gostov kaže množico obiskovalcev, prijateljev, znancev in sorodnikov. Ni se več pogovarjal o sadjarstvu, ampak le kramljal. Z družino in tudi z gosti je pretaknil vse hribe in doline v bližnji in daljni okolici. Odkrivali smo nove svetove v planinah kot so Jelje, Zajamniki, Uskovnico, Konjščica. Celo pod Triglav se je spravil, pa na Viševnik, Lipanjsko planino in Debelo peč. Pokljuka je bila takrat še deviška, nedotaknjena. Črni gozdovi smrek in jelk so šumeli v vetru in peli tako pomirjujočo pesem. In pozimi – neokrnjena belina, s snegom obložene jelke so povešale veje do tal. Le redki turisti so zašli sem gori.

Ob nedeljah vsa množica oskrbnikov planin, mlekarjev in sirarjev (živinskih pastirjev Pokljuka ni poznala. Živina se je pasla sama) pa tudi že kar precej turistov ni moglo biti pri maši. Tudi papanu samemu je bila strma pot na Koprivnik posebno ob slabem vremenu kar odveč. Sklenil je torej, da postavi na Goreljku skromno kapelico v planinskem slogu, a táko, v kateri bi se lahko brala maša. Kaj kljuk je pritisnil po Ljubljani, da je nabral dovolj denarja. Načrt za kapelico je naredil arh. Vurnik, ki je tudi sam imel na Goreljku kočo, a čisto na drugem koncu.

Papa kot hribolazec
pri »Zlati vodici« pod Viševnikom

Papa je prinese mami »pušelic

Postavil jo je na razgledno točko na vzpetini med planino Goreljkom in Športhotelom. Poleti 1938 je bila kapelica sv. Antona Padovanskega, zavetnika živine, posvečena. Fresko svetnika je napravil moj brat p. Gabrijel, cisctercijan in akademski slikar. Papa je tudi uradno postal ključar novega svetišča. Izpolnila se mu je zadnja želja: ob nedeljah se je kar lepa množica kmetov, planšarjev in turistov zbrala pri maši okoli nje. Navadno je maševal koprivniški župnik Anton Dodič.

A tudi ta idila se je bližala koncu. Črni oblaki so se zbirali nad nami: Nemci so stali na Karavankah, zavladata je splošna negotovost in strah. Poleti 1940 smo še zadnjikrat uživali lepoto Pokljuke. Spomladi 1941 so okupatorji razdelili Slovenijo: Pokljuka je ostala v od Nemcev zasedeni Gorenjski, Ljubljana pa v italijanski Ljubljanski pokrajini. Poleti je papa še poslednjič obiskal Poključsko bajto in zapisal v knjigo gostov:

*Priromal s težavo, veliko sem muko
z Bohinja, Jereke na divno Pokljuko.
Oj Triglav ti zlati, pozdravljen mi bodi,
težká pač ločitev mi bode od todi!*

Potem je prišel konec, Nemci so neprodušno zaprli mejo in ni bilo več mogoče priti na Gorenjsko.

»Poključska bajta«. Ob ograji papa in mama

Papa je prva vojna leta preživel na vrtu, posedal po klopci, kjer se mu je večkrat pridružil prijatelj Finžgar, da sta pomoževala in verjetno v težkih časih obujala spomine na lepe dni v Boh. Bistrici.

11. februarja 1943 je papana popoldne vpricho mene zadela delna možganska kap. Iz nezavesti se ni več zbudil in 13. februarja zjutraj mu je odpovedalo srce. Pokopal ga je upokojeni trnovski župnik Finžgar.

Preden preidem na drugi del tega spisa naj še omenim nekaj splošnih opažanj in njegovih »ljubeznic«, ki so mu lepšale življenje. Človek s tako ljubeznijo do narave ima še posebno rad les. Naš papa je že v počitnicah leta 1893 na lastno pest odšel na Dunaj na dvomesečni tečaj za učitelje ročnih del. Tu se je naučil mizarstva. Že v Bohinju si je začel opremljati mizarško delavnico z vsem orodjem, kar ga je bilo takrat mogoče dobiti. Pozneje je v Ljubljani skoro vse leseno orodje in druge predmete izdelal sam (tudi brat Drago in nečak Karl sta imela popolnoma opremljeni mizarško delavnici). Najljubši kraj v hiši mu je bila mizarška delavnica v kleti. Duh po lesu in smoli, oblancih, mizarškem kleju – kako zapeljivi in blagodejni duhovi so bili to! Semkaj se je zatekel, če so kakšna vprašanja preveč pritiskala nanj, v duševnih stiskah je tu iskal miru ob zvokih žage ali obliča. Živ spomin iz mojih otroških let pripoveduje, kako se je zjutraj oglasila iz kleti žaga in me zazibala nazaj v jutranji dremež. Tedaj sem pomislil: papa žaga, torej je miren in zadovoljen. Kolikor je prišel iz mesta mrk in ozlovoljen, iz mizarške delavnice nikoli.

Pokljuška kapelica po nedeljski maši

Ko sem odraščal, sem mu pri obdelavi lesa z velikim veseljem pomagal. Moram priznati: raje kot pri vrtnarskih delih! V zadnjih letih pred vojno sva se lotila celo izdelave prave mizarske mize (Hobelbank), na koncu celo stružnice. Načrte zanjo mu je zrisal brat Drago.

Na učiteljišču se je papa moral učiti kak instrument, katerega, ni nikoli povedal, a dejstvo, da sem ga slišal igrati harmonij, mi govori, da se je učil klavir. V Bohinju je med otroki opazil dva, ki sta kazala veliko nadarjenost za glasbo, brata Jankota in Toneta Ravnika. Janko Ravnik je v intervjuju ob svoji sedemdesetletnici napisal: *»Imel sem srečo, da je bil tedaj na šoli Martin Humek, ki je bil kos dobrega glasbenika. Moje starše je pregovoril, da so me poslali v Ljubljano na orglarsko šolo.«* Janko Ravnik je potem res nadaljeval študij na visoki glasbeni šoli v Pragi in postal eden vodilnih slovenskih klavirskih pedagogov, skladatelj, gornik in izvrsten fotograf. Tudi njegov mlajši brat Tone je postal profesor klavirja na ljubljanskem konservatoriju.

V naši družini se je veliko pelo in tudi igralo. Vsem mojim sestram je papa omogočil učenje godal (Štefka in Jela viola, Vera violončelo), da o sebi niti ne govorim. Tudi solopevsko so se izobraževale. Kako lep spomin imam iz otroških let na hišne »koncerte«, ko so moje sestre v Čebelici s kakim gostom violinistom igrale v triu ali celo kvartetu! Sedel sem, pod veliko mizo in poslušal, poslušal... Med mojim gimnazijskim študijem se je papa na mojo (najbrž tudi svojo) željo odločil, da kupi harmonij. Bilo je ob božiču. Kakšno veselje je zavladalo v hiši! Papa se je usedel za instrument in junaško zaigral nekaj preprostega – po petindvajsetih letih! Ne vem, če ni bil instrumenta še bolj vesel kot jaz.

Še na Pokljuki, kadar smo bili tam tudi otroci, je za kakšno slovesnejšo priliko organiziral petje pri maši. Jela je pela sopran, Vera alt, jaz (s težavo) tenor, sam pa je pritegnil z basom. Glas se mu je v starosti že krhal, a je le šlo.

Boh. Bistrica je pripeljala papana med gore, prav pod Triglav. Ni čudno, da se je navdušil za gorolazništvo. Sestra Štefka je pripovedovala, da jo je včasih še pred šolo mahnil kam v okolico. Kolikokrat je bil na Triglavu, ne vem, gotovo pa dostikrat. Do potankosti je poznal vse bližnje hribe in gore. Redki hribolazci so takrat še uživali v spokojni naravi mir in tihoto.

Bilo mi je kakih 12, 13 let, ko me je iz Ljubljane vzel s seboj na Triglav. Šla sva iz Bohinja skozi Voje, Konjščico, okoli Tosca na Velo polje v Vodnikovo kočo, od tod pa prek tedanjega Aleksandrovega doma na vrh. Nazaj sva krenila prek Krme v Mojstrano. Opremljena sva bila vsak z blizu 2m dolgo palico, ki je bila spodaj okovana, da sva se nanjo opirala na snežiščih. Učil me je, kako hoditi, se včasih ustaviti in pogledati

Poključka kapelica pozimi 1942.
Maja 1945 je ni bilo več.

nazaj, kdaj smeš spiti šilce »močnega«, da pomiriš želodec, in še marsikaj. Prav pa je oživela njegova planinska žilica na Pokljuki. Hoje sposobne obiskovalce je vodil na bližnji Javorov vrh od koder si lahko z očmi preletel vso Pokljuko.

Papa je v svojih otroških letih hodil samo peš, če ni izjemoma prisedel na voz, ko so šli po seno na oddaljeni travnik. Tudi v Boh. Bistrici najbrž še ni imel kolesa, saj so Angleži šele v zadnjem desetletju 19. stoletja vpeljali pri kolesu gonilno verigo in je Dunlop prvič uporabil zračnice. Verjetno je šele v Ljubljani prvič sedel na kolo, ki je bilo takrat edino sredstvo, da si hitreje in lažje prišel v odročne kraje. V svojem »sadjarskem« obdobju je prevozil po slovenski deželi na tisoče kilometrov, ko je hodil predavat, vodit tečaje, svetovat in ogledovat teren za sadovnjake. Zrasel je s kolesom. Tudi po Ljubljani se je do tridesetih let tega stoletja vozil s kolesom. Pri mojih 14. letih mi je prepustil svoje dotrajano, trdo preizkušeno kolo in sebi kupil novo. Ko se je bližal že sedemdesetim letom, se je še z Jelo in menoj odpravil s kolesom na Rako.

V politiko se nikoli ni vtikal. Značilno za njegovo odprtost do drugačnih je bilo tesno in prijateljsko sodelovanje z odborom Sadjarskega in vrtnarskega društva. Tajnik je bil Andrej Škulj, blagajnik pa prof. Josip Verbič, profesor naravoslovja na učiteljskišči. Oba sta bila iz »nasprotnega tabora«, a so se odlično razumeli. Sadjarja in vrtnarja so mu tiskali v Učiteljski tiskarni, ki je slovela kot središče »liberalcev«.

Ena njegovih glavnih značajskih potez je bila velika skromnost. Vsa državna odlikovanja in druga priznanja, ki jih je prejel, mu niso pomenila nič. Ni prenesel le sledi kakega osebnega kulta. Primer njegove skromnosti: ob zidanju kapelice na Pokljuki so zidarji na željo kopirivniškega župnika Dodiča na zadnji zunanji steni pri tleh vklesali skromen napis: »Glavno skrb za to kapelico je nosil gospod Martin Humek.« Dan pred blagoslovitvijo je papa le opazil napis in zidarji so ga morali vpričo njega izbrisati.

Ob 20 letnici izhajanja Sadjarja in vrtnarja je papanov dobri prijatelj Josip Priol, ravnatelj sadjarske in vinarske šole v Mariboru mimo urednika vtihotapil v časopis slavnostni članek in sliko. Drugače ni šlo.

Kadil je pipo. Kot fantiča me je iz Čebelice pošiljal v trafiko na Tržaški cesti po »pakeljček tobaka za fajfo«. Ko se mu je sin Miro leta 1928 zaobljubil za cistercijana, je prenehal kaditi in ni do smrti nikoli več prižgal tobaka.

Na zunanost ni dal dosti. Doma in na službenih potovanjih po domovini je dosledno nosil pumparice. Potem, ko se ni več vozil s kolesom, je pri hoji uporabljal palico, a ne toliko iz potrebe kot zato, da je pač nekaj imel v roki. V prvih desetletjih življenja je nosil, kot je bila takrat splošna navada, košate brke, pozneje jih je pa močno skrčil.

Pri delu na vrtu sem zaradi površnosti ali nerodnosti slišal marsikatero grenko in jezno besedo iz njegovih ust, a vedel sem, da je bolan in samemu sebi nadležen, pa mu nisem zameril. Kot otrok sem jih kdaj dobil z ravnilom po prstih, udaril pa me ni nikoli. Vzgajal je bolj z zgledom kot z besedo. Zdi se mi, da smo se mu otroci lažje zaupali kot mami. Bolj širok in odprt je bil. Ne pomnim, da bi ga kdaj videl bolj dobre volje kot leta 1939 na Pokljuki ob Verini poroki. Ko je videl, da bo zmanjkalo vina, me je skrivaj poslal v Športhotel po buteljko »Tigermilcha«, ki je veljal za vrhunsko belo vino. Prava prijateljica sta bila z Jelo, ki se je s svojim humorjem tako znala približati človeku, čeprav je bil v tistem trenutku zaradi bolezni čmerav in redkobeseden. Jelin mož lekarnar Trnkoczy mu je vedno rekel le »fotr« (nemška spakedranka za oče).

Tako sem jaz videl življenje svojega očeta: nič posebnega in nenavadnega. Življenje, nabito z delom, uspehi in neuspehi, trpljenjem in radostjo.

S t r o k o v n j a k

Kje se je Martin Humek navzel svojega zanimanja za čebelarstvo in sadjarstvo, ne bo nikoli znano. Končno to tudi ni važno, vemo le, da je bil za te kmetijske stroke neznansko **navdušen**. Samo brezmejno navdušenje mu je lahko dajalo toliko volje in moči, da je naredil, kar je naredil. Moral je hiteti, kajti stroka se je hitro razvijala in želel je, da slovenski čebelar in sadjar ne zaostaja – kot bi danes rekli – za Evropo. Boril se je sam, timsko delo je bilo takrat še redkost. Omagal bi, zato je ustanovil Sadjarsko in vrtnarsko društvo, da mu je pomagalo.

Najprej pogledjmo čebelarstvo. Zdi se, da je ta ljubezen do malih žuželk dana dobrim ljudem. Čebelarji imajo po mojem mnenju posebno potezo v značaju. Čebelarjenje ni samo pobiranje sladkega medu, ampak vse kaj drugega. Tvegano in silno odgovorno je to opravilo. Samo velika ljubezen do živalic, ki dobro poznajo svojega gospodarja, lahko zmaga pri tem delu.

Vzorni čebelnjak na vrtu Marijanišča v Ljubljani
(Vir: Fototeka Nadškofijskega arhiva v Ljubljani)

Papa je pri vseh šolah, kjer je služboval, postavil čebeljnake in že otroke navajal k ljubezni ali vsaj k spoštovanju do teh žuželk. Tudi na svojem domu je leta 1915 dosegel, da so postavili majhen čebelnjak. Še danes stoji, žal brez čebel. Proučeval je strokovno literaturo in opazoval dosežke slovenskih čebelarjev pred njim, ki niso bili majhni (Janša, Rojina, pozneje Strgar). Slovensko čebelarsko društvo je obstajalo že od

zadnjega desetletja 19. stoletja in je izdajalo mesečnik Slovenski čebelar. Že za urednikovanja Fr. Rojine je tudi Humek začel objavljati poučne članke, leta 1919 pa je celo prevzel uredništvo tega časopisa in ga opravljal šest let. Počitnice leta 1906 je na lastno pobudo izrabil za udeležbo na dvomesečnem čebelarskem tečaju na Dunaju. Opravi ga je z odličnim uspehom in se vrnil kot čebelarski učitelj. Prevedel je Zanderjevo delo Čebela in njeno življenje. Takoj po prihodu v Ljubljano je ob Marijanišču postavil velik vzorni čebelnjak (*v tem čebelnjaku sem prebival eno leto kot gojenec doma Ivana Cankarja - op. Š.R.*), kamor so se hodili učiti in izpopolnjevati napredni slovenski čebelarji. Dosegel je, da je Čebelarsko društvo ustanovilo poseben blagovni oddelek, kjer so imeli na zalogi čebelarske potrebščine. Skoro sam je organiziral in uredil prvo večjo čebelarsko razstavo v Ljubljani.

Dotlej so slovenski čebelarji gojili čebele v zastarelih panjih, imenovanih »kranjiči«. Čebelarja I. Alberti in A. Žnidaršič sta zasnovala nov, za naše razmere prikladnejši tip panja, ki se ga je prijelo ime Alberti-Žnidaršičev panj, na kratko A Ž panj. Z vso vnemo je prepričeval slovenske čebelarje v govorjeni in pisni besedi, naj se oprimejo novega panja. In res je dosegel, da se je panj razširil in udomačil na vsem slovenskem. Pri tem mu je pomagal tudi znani čebelar A. Bukovec, ki je imel v Ljubljani na Prulah velikanski čebelnjak.

A. Bukovec, A. Žnidaršič in M. Humek,
trije borci za A Ž panj

Zamislil si je čebelarsko šolo in v Ljubljani že kupil zemljišče, pa je ideja zaradi prve svetovne vojne padla v vodo. Prav tako je bila

njegova ideja o čebelarstvu (Humekovem), a tudi iz tega ni bilo nič, Čebelarstvo je za ta denar pozneje kupilo Janšev dom. Humekovo čebelarstvo je pa segalo še prek meja slovenske dežele. Dosegel je ustanovitev Jugoslovanskega združenja čebelarstev in tudi postal njen prvi predsednik. Zaradi zaslug pri razvijanju naprednega čebelarstva ga je slovensko Čebelarstvo imenovalo za častnega člana, prav tako pa tudi Hrvatsko slavonsko pčelarsko društvo v Osijeku.

Ko ga je napadla že omenjena bolezen in ni zmogel več telesnih naporov in skrbi pri gojenju čebel in ko ga je vedno bolj prevzemalo navdušenje za sadjarstvo, je odnehal. Z uradnim pokojem leta 1925 je opustil tudi vsako čebelarstvo delovanje.

Videti je, da je bilo v čebelarstvu že pred Humekom marsikaj storjenega. V sadjarstvu pa je bilo drugače. Kmetje sadjarji so gojili vse vprek najrazličnejše vrste jabolk, hrušk in ostalega sadja. Drevje je bilo skoro izključno visokodebelno, sadje slabe kakovosti, težko ga je bilo spraviti v denar. Večinoma so ga posušili ali predelali v žganje. Zato je papa skušal najprej osnovati čimveč drevesnic, ki bi dajale kakovostne sadike. Že na vzornih šolskih drevesnicah je skušal prek mladeži vplivati na starše, da bi začeli gojiti vrednejše sorte.

MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH DELA
KRALJEVINE SRBA, HRVATA I SLOVENACA
KABINET

Beograd, 19. maja 1928.

Velecenjeni gospodi!

Južna Srbija je pokrajina, ki je zaradi dolgo trajajoče turške uprave zaostala v vsakem pogledu, tako tudi v poljedelstvu in zlasti še v sadjarstvu.

Ceneč Vaše delo za napredek sadjarstva v Sloveniji, bi gospod minister želel, ako Vam dopuščajo posli in čas, da si ogledate prilike in pogoje v južni Srbiji za gojo sadjarstva. Podoba je, da so tam za neke vrste sadja izborni pogoji.

Morda bi Vas tako Vaše potovanje tudi napotilo, da svoje odlično delo "Praktični Sadjar", primerno predelano in popolnjeno, natisnete ob podpori kmetijskega ministrstva v srbskem jeziku.

Ako pristanete na projekt gospoda ministra, prosim, javite mi, da Vam pošljemo brezplačno vozno karto. Gospod minister bi Vam tudi v denarju nekaj prispeval za potovanje po Južni Srbiji. Oblastva bi Vam seveda v vsem šla na roko.

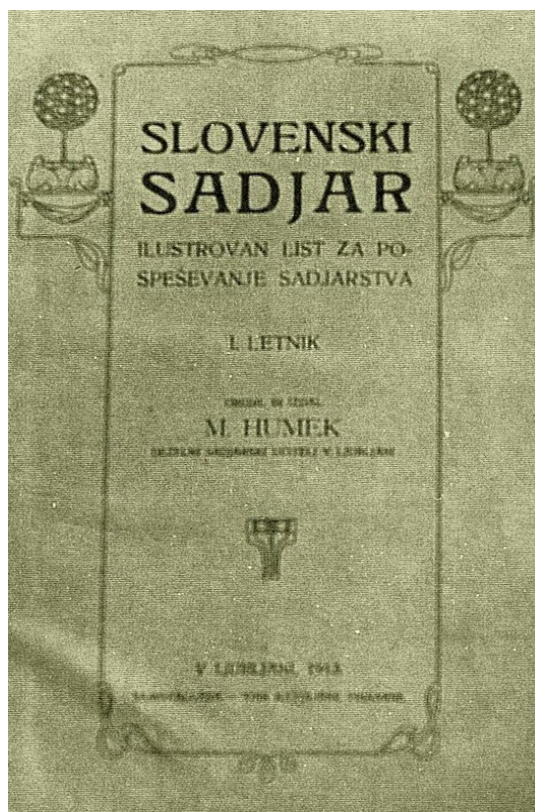
Z odličnim spoštovanjem

Šef Kabineta
Ministra notranjih del,

Glas o marljivem in dobro podkovanem učitelju, ki ves gori za sadjerejo, se je hitro razširil iz Bohinjskega kota po vsej deželi in segel do Ljubljane.

Zato je Kranjski deželni šolski svet poslal spomladi 1910 Humeka na trimesečni tečaj za kmetijsko nadaljevaljno šolstvo na Kmetijskem zavodu vseučilišča v Giessenu (zgornja Hessenska). Iz vsake obrobne dežele Avstroogrške so izbrali po enega strokovnjaka (Nižja Avstrija, Gradiščanska, Istra, Češka in dva Poljaka iz Galicije). Že ta

izbira Humeka za edinega kandidata iz dežele Kranjske kaže koliko si je šolska oblast obetala od njega. Po končanem študiju je takoj odšel še v Geisenheim ob Renu na Višji sadjarski in vinarski zavod, da bi poglobil svoje znanje. Tako dobro podkovan se je jeseni 1910 preselil v Ljubljano v službo pri Kranjskem deželnem odboru kot sadjarski učitelj. V tem svojstvu je ostal do leta 1915, ko je postal deželni sadjarski nadzornik. Z vsem svojim velikim navdušenjem se je vrgel na delo. Pisarna ga je videla bolj malo. Prepotoval je domala vso slovensko deželo in predaval, učil in na praktičnih tečajih svetoval, kako na sodobnejši način gojiti sadje. S kolesom je prevozil križem in počez vso deželo, da je le prišel v stik z ljudmi. Še pred nekaj desetletji so se starejši prebivalci Kranjske in Štajerske spominjali sadjarja, ki se je pripeljal na kolesu, predaval ali si pogledal sadovnjake in se razgovarjal s kmeti.

Prva stran v I. letniku Slovenskega sadjarja

Kmalu je uvidel, da samo z govorjeno besedo ne seže v vsako vas in da le osebni stiki presegajo njegove moči. Potrebna bi bila pisana beseda, časopis, kjer bi sodelovalo več strokovnjakov. Kmetijska družba v Ljubljani je sicer izdajala mesečnik z naslovom Kmetovalec, ki pa se je ukvarjal bolj s poljedelstvom in vinogradništvom. In kaj Humek stori? V **samozaložbi** začne izdajati in urejati mesečnik Slovenski sadjar. Prva številka je izšla v 3200 izvodih januarja 1913. Tvegan podvig. V začetku je skoro vse članke pisal sam, potem pa je začelo število sotrudnikov

naraščati. S kakšnimi navdušujočimi besedami nagovarja v tej prvi številki slovenske sadjarje:

»Prijatelji sadjarji! Ali še dvomite, da nam je potreben sadjarski list? Menda ne! Kdor hoče napredovati, se mora učiti. Kako pa se naj učite, ako nimate – voditelja? Kako boste izkoriščali izkušnje in uspehe drugih, ako ne veste nič o njih? Slovenski sadjar bo zato vaš voditelj, vaš svetovalec v vseh sadjarskih zadevah.«

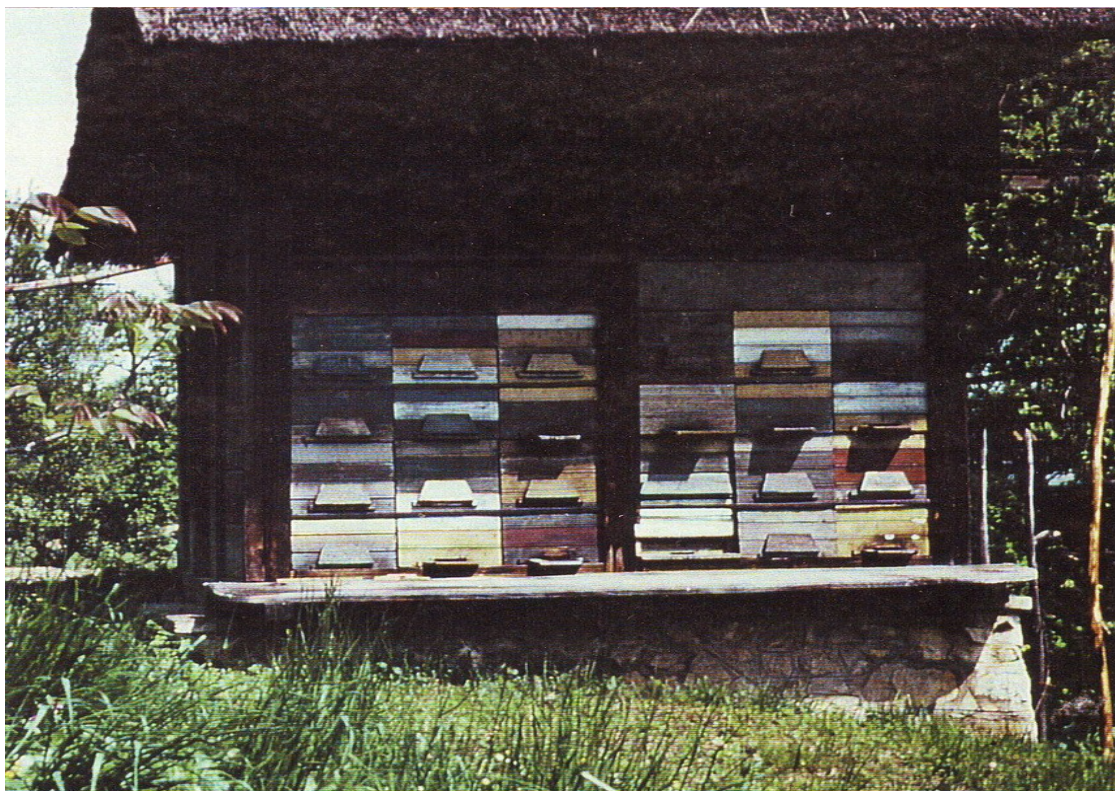
I. svetovna vojna je sicer nekoliko zavrla izhajanje mesečnika, a zamorila ga ni. Martin Humek je začel tudi pisati knjige. Luč v njegovi delovni sobi (ki pa je bila domača kuhinja), je gorela pozno v noč.

Pri svojem delu za sadjarstvo je hotel doseči predvsem te cilje:

- vzgoja zdravih, čvrstih sadik takih sadnih vrst, ki so se v našem podnebjju in zemlji najbolj obnesle. Take sadike dajejo le dobre drevesnice
- pospeševal je vzgojo srednje in nizkodebelnega drevja, ki se je pozneje tudi splošno uveljavilo
- pridelovali naj bi manj sort, a tiste v večji kakovosti in v velikih množinah
- važno je pravilno in za okolje čimbolj neškodljivo škropljenje
- organizirati sadjarje, da bi v skupnosti lažje dosegli zastavljene cilje

V 20. letih tega stoletja je bil Humekov največji dosežek knjiga: **Sadni izbor za Slovenijo**. Po dolgoletnem opazovanju in preizkušanju različnih sort in posvetovanju s strokovnjaki in praktiki je izbral tiste sorte, ki se pri nas najbolj obnesejo. Knjiga je vzbudila doma in v svetu veliko zanimanje. Plodovi vseh opisanih sort so seveda prikazani tudi v barvnih podobah, od katerih jih je veliko narisal njegov brat Drago. Z barvnim tiskom so bile takrat še velike težave. Spominjam se, da so barvne priloge za Sadjarja in vrtnarja tiskali na Češkem, ker pri nas to še ni bilo mogoče.

Glas o Humekovi razgledanosti in zagnanosti za napredek sadjarstva je segel tudi izven Slovenije. Spodaj je pismo iz beograjskega ministrstva za notranja dela. Govor je o Južni Srbiji, ki pomeni pa

Čebelnjak ob Humekovim domu - nekdanj

današnja Makedonijo. Srbi niso priznali ne Makedoncev ne Makedonije. Prepovedano je bilo uporabljati ta imena. Vse je bilo že dogovorjeno, a papa je nenadoma zbolel in ni bilo misliti, da bi bolan odšel na tako dolgo in naporno pot.

Prav zato, da bi se slovenski sadjarji lažje organizirali in s skupnimi močmi izboljšali sadjerejo, je bilo na papanovo spodbudo leta 1921 ustanovljeno Sadjarsko in vrtnarsko društvo v Ljubljani. Novemu ustanovljenemu društvu je prepustil tudi svoj list Sadjar in vrtnar, a ga še nadaljnih 20 let urejal. Ob dvajsetletnici lista je urednik napisal:

»Dragi Slovenski sadjar! Srečno si prestal otroško dobo v varstvu svojega očeta, prestal si tudi bolezen, ki so ti jo nakopale povojne razmere. Kot šibek, a zdrav deček, stopaš v javno službo, med svoje naročnike in ljubitelje. Čuj ob slovesu želje svojega očeta: Naj se ti blagohotno odpro vrata, kjerkoli boš potrkal! Bodi ti usojena čvrsta rast in dolgo plodonosno življenje v varnem zavetju Sadjarskega društva! Živi, rasti, cveti in obrodi tisočeren sad!«

V dvajsetih letih tega stoletja je bila Ljubljana majhna. Zasebnih vrtov je bilo malo, povrtnine (predvsem solato in zelje) so gojili le v Krakovem in Trnovem. A Ljubljana se je začela večati, v predmestjih so si meščani postavljali vile, ki so vse imele tudi vrtove. Vrt ni bil

namenjen le pridelovanju povrtnin za domačo uporabo v kuhinji, ampak za okras, za kraj cvetja in miru. Kmalu se je pokazala potreba po časopisu, ki bi obravnaval tudi vrtnarstvo. (Beseda vrtnar, vrtnarstvo se uporablja v tem primeru za ljubitelja vrta. Vrtnarji in vrtnarstvo je pa tudi ukvarjanje s pridelovanjem cvetnih sadik in povrtnin na veliko za prodajo.) Zato je nastalo Sadjarsko in **vrtnarsko** društvo in mesečnik Sadjar in vrtnar. Za primer, kaj pomeni vrt, sledi odlomek iz nekega pisma neznane M.M. uredniku Sadjarja in vrtnarja ob dvajsetletnici:

»Pri tej priliki dovolite, da vam povem, da mi je izredna čast, da me štejete med svoje prave sotrudnike, česar s svojimi skromnimi prispevki nisem zaslužila, saj to, kar sem vam dala, je bilo nevredno proti temu, kar ste mi dali v z vašim listom. S svojim listom ste mi vrnili vse tisto veliko, v hrepenenju rastočo ljubezen do vrta, drevja in cvetic, ki so bile radost in sanja mojih otroških let. Zato vidim v vašem listu ne le strokovnjaško koristno glasilo za našega sadjarja in vrtnarja, ampak veliko etično silo, ki nas, nemirne otroke civilizacije, vodi nazaj k edini resnični vrednosti, k zemlji, h grudi, k naravi.

Verjemite, gospod urednik, da, čeprav do danes nimam v svoji lasti niti pedi zemlje, prečitam vsako številko vašega lista od kraja do konca in vedno bolj raste v meni želja po koščku zemlje. Saditi, gojiti, požlahtnjevati!

Lepo in plemenito je vrtnarjevo delo in ni slučaj, da v pravljicah in pripovedkah vseh narodov ni določena vrtnarju nikdar vloga zlega človeka. Da, vrtnarjevo delo je lepo in plemenito, vrtnarji morejo biti le blagi ljudje. «

M.M.

Hišni vrtovi so rastle kot gobe po dežju in vedno več je bilo povpraševanja in iskanja napotkov za vzgojo in nego lepotnih rastlin pa tudi koristne zelenjave. Začelo se je novo obdobje papanovega dela in prosvetljevanja – vrtnarstvo. Velik del Sadjarja in vrtnarja je bil vedno posvečen tudi tem vprašanjem. Humekova vrta ob Čebelici in na Groharjevi cesti sta postala shajališče vedoželjnih vrtnarjev. Naenkrat je vzkipelo veliko zanimanje za vrtnice vseh mogočih vrst, velikosti in barv; drugič so vodstvo prevzele dalije. Dobili smo celo društvo ljubiteljev dalij. Spet drugič je vzniknilo veliko zanimanje za tulpe. In tako naprej. Z vrtovi so se pojavili ob hišnih zidovih tudi sadni špalirji, predvsem marelic in hrušk.

Humek se je sam pri sebi bolj navduševal za hruške kot za jabolka. Če se prav spominjam, je trdil, da ljubljansko podnebje ni najbolj primerno za jablane.

Seveda je bilo vse to pisanje v časopisu in v knjigah, gledano z današnjimi očmi, sila skromno. Nobenih barvnih fotografij, še črnobelih bolj malo. Dandanes naj bralca navduši barvna fotografija (večkrat ga

Spominska plošča na Humeckovi rojstni hiši v Gradišču

potem resničnost celo razočara), takrat je pa pisec mogel navduševati le z besedo.

Humeck je pisal v dognanem, lepem jeziku. Dopisoval si je z znanim slovenskim slovničarjem dr. Antonom Breznikom in ga spraševal to in ono o pravilni rabi in pisavi besed iz področja sadjarstva in čebelarstva. Dobro se spominjam korekture vsake številke Sadjarja in vrtnarja. Najprej je dobil iz tiskarne stavljen tekst na dolgih in ozkih papirjih. Ko je vse to prebral in popravil, so v tiskarni tekst »lomili« po straneh, kot bo to v listu. Še drugič je do potankosti prebral besedilo in dodal kak popravek. Članke in knjige je pisal z roko. Pisalnega stroja pri nas ni nikoli bilo. Kljub toliko pisanju je ohranil lepo, lahko čitljivo pisavo. Tudi telefona ni bilo pri hiši. Zjutraj ali že prejšnji večer je naredil načrt, kaj je treba opraviti, s kom govoriti, se zjutraj vsedel na kolo in odbrzel v mesto. Vse se je pogovoril z ljudmi iz oči v oči.

1925 je odšel v pokoj, ki pa ni bil nikakršen pokoj. Zdaj se je šele prav začelo: predavanja, tečaji, urednikovanje, pisanje, biti stalno na voljo iskalcem nasvetov, tak je bil njegov delovnik. Ni poznal ne vikenda ne počitnic. Ovirala ga je le bolezen, o kateri sem že govoril. Papa je pisal članke iz sadjarstva in vrtnarstva tudi v razne revije in časopise, tako v Mladiko, sleherni teden v prilogo Domoljuba, Kmetovalca, v Mohorjev koledar in še kam. Če bi si kdo vzel čas in zbral vse njegove članke iz let

1910 – 1940, bi jih bilo za debele knjige. Podpisoval se je navadno le z M.H. Knjige mu je večinoma izdajala Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani, ki jo je vodil njegov prijatelj I. Mesar, razgledan in sposoben človek. Zadnje Humekovo delo je Boj sadnim škodljivcem (1930), ki jo je izdala Mohorjeva družba v Celju.

Sledi pregled knjig Martina Humeka:

Šola in sadjarstvo v zvezi s šolskim poukom (verjetno že pred letom 1910)

Sadje v gospodinjstvu – dve izdaji, 1912 in 1922

Sadno vino ali sadjevec – dve izdaji, prva 1917

Domači vrt – tri izdaje, prva 1921

Alberti Žnidaršičev panj – 1922

Breskev in marelica – 1922

Praktični sadjar – dve izdaji, prva 1923

Sadni izbor za Slovenijo – 1928

Pet najboljših hrušk

Boj sadnim škodljivcem – 1930

Prevod: Zanger: Čebele in njihovo življenje

Zaradi bolezni in izčrpanosti je leta 1940 prepustil uredništvo Sadjarja in vrtnarja rokam ing. Cirila Jegliča, prvega slovenskega vrtnega oblikovalca. Vendar je še v naslednjih letih od začetka do konca prebral vsako številko, preden je izšla. Potem prišla II. svetovna vojna, Slovenija je bila razkosana na tri dele. Sadjar in vrtnar je skoro zamrl, saj je izhajal le za sadjarje v takozvani Ljubljanski pokrajini.

Ob odkritju spominske plošče v Gradišču

Ob stoletnici Humekovega rojstva 1970 je že omenjeni prof. France Adamič dosegel, da je občina Krško na Humekovi rojstni hiši v Gradišču vzdala spominsko ploščo, v osnovni šoli na Raki pa je bila tisti dan na ogled razstava o Martinu Humeku in njegovem delu.

1939. leta je banska uprava v Ljubljani Humeka imenovala za kmetijskega svetnika, vendar zaradi vojnih razmer odločbe nikoli ni prejel. Že imenovani Josip Priol iz Maribora je načrtoval, da bi eno izmed hrušk imenovali po Humeku, vendar je tudi ta načrt zaradi vojne padel v vodo. Po vojni je prav ta čast pripadla Priolu. Zaslužno! Uresničila se niti ni namera za Humekov sadjarski dom v Ljubljani.

Povedal sem, kar vem. Ni veliko, a kljub temu menim, da dovolj, da se ohrani vsaj skromen spomin na neutrudnega snovalca in učitelja. Vse življenje mu je bilo prepojeno z mislijo, kako pripomoči k napredku slovenskega čebelarstva, sadjarstva in vrtnarstva.

Dve stvari se mi zdita značilni: njegov pristop k poslušalcu oz. bralcu: neposreden, živahen, preprost, vsa predavanja je govoril na pamet. Iz vsake besede sije silno navdušenje za stvar. Vedel je, komu govori: slovenskemu kmetu, ki je bil tudi čebelar in sadjar, in slovenskemu meščanu, ki je vzgajal ob hiši okrasni vrt. Drugo: v mnogih nekrologih ob njegovi smrti je pogosto najti izraze kot: **naš** urednik, **naš** predsednik, **naš** Humek. To dokazuje, da so ga sadjarji sprejeli za svojega. Kot smo mu otroci rekli: »naš papa«, so mu slovenski sadjarji in

vrtnarji rekli »naš Humek«. Mislim, da to veliko pove. Mnogo načrtov za čebelarstvo sta uničili obe svetovni vojni. Potem je prišel nov čas in druge naloge.

A

drevo, ki ga je zasadil se je dobro prijelo, se razrastlo in rodi dober sad, čeprav že malokdo ve, kdo je bil tisti

s a d j a r ,

čebele domujejo v A Ž panjih, veselo rojijo in nabirajo med, čeprav se je pozabilo kdo je bil tisti

č e b e l a r ,

vrtovi sijajo v različnih barvah cvetic in s svojo lepoto nadvušujejo človeka, čeprav se več ne ve, kdo je bil tisti

v r t n a r .

~ o o o O o o o ~

S a d j e i n K r u h

Cerkno - Ljubljana 06/2010